

О. П. Борис,
к. техн. н., заступник начальника,
Український науково-дослідний інститут цивільного захисту
ORCID ID: 0000-0003-1236-7785

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.15.102

АНАЛІЗ І УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

O. Boris,
candidate of technical sciences,
Deputy Chief of the Ukrainian Research Institute of Civil Protection

ANALYSIS AND COLLECTION OF RESULTS OF SOCIOLOGICAL RESEARCH ON NATIONAL SECURITY IN CIVIL PROTECTION

У статті зазначено, що багато питань, пов'язаних із впливом цивільного захисту країни на стан національної безпеки, залишаються не розкритими повною мірою. Проведено групою вчених анкетування фахівців, які за функціональними обов'язками та посадовими інструкціями здійснюють реалізацію заходів цивільного захисту або організують діяльність органів влади у сфері цивільного захисту з метою вивчення такого впливу, а також встановлення залежності загрози національним інтересам від можливого виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру та їх рівня. Зазначено, що соціологічне опитування здійснено за трьома кластерами професіоналів: співробітники Державної служби України з надзвичайних ситуацій, представники органів державних, обласних та місцевих адміністрацій та представники органів місцевого самоврядування. Однією з цілей анкетування було визначено необхідність вивчення практичного розуміння і оцінки цивільного захисту як складової сфери національної безпеки України. Наголошено, що з метою отримання більш наближеної до дійсності інформації оцінка наявних загроз надзвичайних ситуацій на національну безпеку держави проводилась в рамках регіонів без чіткого їх визначення. Встановлено неоднозначність суджень щодо впливу надзвичайних ситуацій різного характеру та рівня на національну безпеку. Мають місце протилежні погляди в різних кластерах спеціалістів, які можна пояснити різним рівнем професійної підготовки та функціональної направленості опитаних. Зазначено, що високу теоретичну підготовку щодо розуміння системи державного управління у сфері цивільного захисту та взаємозв'язку із національною безпекою мають представники Державних адміністрацій.

The article states that many issues related to the impact of civil protection of the country on the state of national security remain unexplained in full. Conducted by a group of scientists surveyed by specialists who, through their functional responsibilities and job descriptions, carry out civil protection measures or organize activities of government bodies in the field of civil protection in

order to study such influence, as well as to establish the dependence of the threat to national interests from possible emergencies of a different nature and their level. It was noted that the sociological survey was carried out in three clusters of professionals: employees of the State Service of Ukraine for Emergency Situations, representatives of state, regional and local administrations, and representatives of local self-government bodies. One of the objectives of the questionnaire was to determine the need for a practical understanding and assessment of civil protection as an integral part of Ukraine's national security. The respondents are suggested to evaluate from the practical point of view the following: existing threats to national security in the field of civil protection; the probability of the impact of emergencies on national security; possible emergencies by their nature and level. It was emphasized that in order to obtain information that is closer to reality, an assessment of the existing emergency threats to the national security of the state was carried out within the regions without a clear definition of them. The ambiguity of judgments about the impact of emergency situations of different character and level on national security is established. There are opposite views in different clusters of specialists, which can be explained by different levels of professional training and the functional orientation of the respondents. It is noted that representatives of State administrations have high theoretical training in understanding the system of public administration in the field of civil protection and the relationship with national security. It is stressed that in Ukraine there are good reasons to consider civil protection as an important activity in the field of national security of the state due to the possibility of significant influence of state-level man-made emergencies.

Ключові слова: національна безпека, сфера цивільного захисту, надзвичайна ситуація, наявні загрози національній безпеці держави.

Key words: national security, sphere of civil protection, emergency situation, existing threats to national security of the state.

ВСТУП

Повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони обумовлені Законом України "Про національну безпеку України" [1]. До функцій органів державної влади законодавчий акт відносить процедури державного управління, спрямовані на забезпечення національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони. Водночас органи спеціального призначення з правоохоронними функціями та сили цивільного захисту, на які покладено захист людини і громадянина, а також території і навколишнього природного середовища від надзвичайних ситуацій, визначаються як сили безпеки та виконують функції із забезпечення національної безпеки України, реформування і розвиток яких має бути обумовлений Стратегією громадської безпеки та цивільного захисту України.

Таким чином, державна політика у сферах національної безпеки і оборони, спрямована на захист національних інтересів, передбачає заходи запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків. Виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру та рівня розглядається як загроза національним інтересам і національній безпеці України [1].

Згідно зі Стратегією національної безпеки України особливе значення при реформуванні існуючих інститутів влади приділяється питанням децентралізації та перегляду владних повноважень центральних органів виконавчої влади, які забезпечують формування та реалізують державну політику у сферах цивільного захисту, правоохоронної діяльності, захисту державного кордону, міграційної діяльності. Так, одним з основних напрямів державної політики національної безпеки України є заходи, спрямовані на підвищення спроможності Державної служби України з надзвичайних ситуацій ефективно управляти єдиною державною системою цивільного захисту [2]. Реформування та подальший розвиток служби слід розглядати як один з інструментів державного регулювання у сфері цивільного захисту, пожежної, техногенної безпеки та як складовий елемент національної безпеки держави в цілому.

Вивченням впливу надзвичайних ситуацій на стан національної безпеки займалися Г. Іванець, С. Іванюта, А. Качинський та інші. Так, визначені основні фактори, які впливають на стан небезпеки в адміністративно-територіальних одиницях України [3]; напрями та характер модифікації загроз у сфері екологічної та техногенної безпеки через аналіз реалізації Стратегії національної безпеки України [4]; проведена оцінка ризиків надзвичайних ситуацій (НС) на території Західного регіону держави [5].

Однак багато питань, пов'язаних із впливом цивільного захисту країни на стан національної безпеки, залишаються не розкритими повною мірою. З метою вивчення такого впливу, а також встановлення залежності загрози національним інтересам від можливого виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру та їх

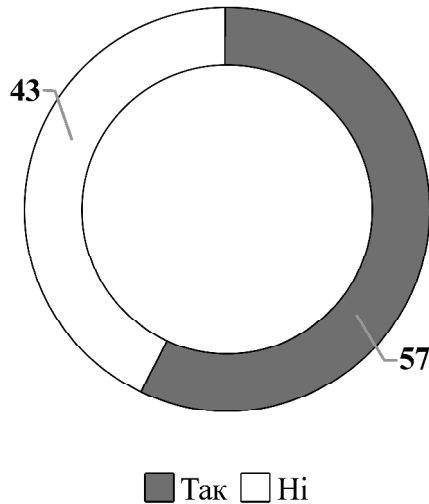

Рис. 1. Оцінка наявності загрози національній безпеці у регіоні у сфері ЦЗ, %

Таблиця 1. Оцінка наявності загрози національній безпеці у регіоні у сфері ЦЗ, %

Кластери	Так	Ні
Державна адміністрація	100	0
ДСНС	56	44
ОТГ	34	66
Всього	57	43

Примітка: *загальна чисельність респондентів — 1172 особи.

рівня групою вчених проведено анкетування фахівців, які за функціональними обов'язками та посадовими інструкціями здійснюють реалізацію заходів цивільного захисту або організують діяльність органів влади у сфері цивільного захисту. Для залучення найширшого кола професіоналів та вивчення розуміння ситуації на місцях соціологічне опитування здійснено за трьома кластерами професіоналів: співробітники Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), пред-

ставники органів державних, обласних та місцевих адміністрацій (Державна адміністрація) та представники органів місцевого самоврядування (далі ОТГ).

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Однією з цілей анкетування було визначено необхідність вивчення практичного розуміння і оцінки цивільного захисту, як складової сфери національної безпеки України. Враховуючи вищезазначене, респондентам було запропоновано оцінити з практичної точки зору таке:

- наявні загрози національній безпеці у сфері цивільного захисту (ЦЗ);
- імовірність впливу НС на національну безпеку;
- можливі НС за їх характером та рівнем.

З метою отримання більш наближеної до дійсності інформації оцінка наявних загроз надзвичайних ситуацій на національну безпеку держави проводилась в рамках регіонів без чіткого їх визначення (рис. 1).

Таблиця 2. Оцінка імовірності впливу НС на національну безпеку

Кластери	Імовірність впливу НС на національну безпеку
Державна адміністрація	1,0
ДСНС	0,2
ОТГ	0,1
Загалом	0,2

Таблиця 3. Оцінка можливих НС за характером та рівнем, %

Характер НС	Державна адміністрація	ДСНС	ОТГ	Всього
Оцінка можливих НС за характером				
Техногенний	25	58	17	51
Природний	4	16	22	14
Соціальний	0	8	26	8
Воєнний	6	6	22	7
Оцінка можливих НС за рівнем				
Державний	65	5	4	14
Регіональний	0	4	4	4
Місцевий	0	1	0	1
Об'єктовий	0	1	4	1

Присітки: *загальна чисельність респондентів — 481 особа;

**сума відсотків може бути більшою за 100, оскільки респонденти мали можливість обрати декілька варіантів відповіді.

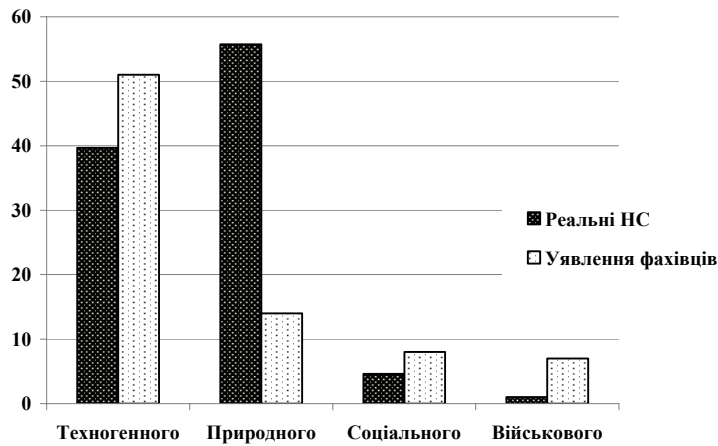

Рис. 2. Співвідношення НС за характером, що мали місце в державі, з уявленням опитаних про можливість їх виникнення %

Особисті думки респондентів стосовно наявності загроз національній безпеці у сфері цивільного захисту розділились. Більшість фахівців (57 %) вважає, що такий вплив дійсно має місце, але значна кількість опитаних (43 %) такий вплив заперечує.

Дещо інша ситуація має місце при проведенні аналізу відповідей окремо кожної професійної групи. Детальну інформацію щодо поділу респондентів за кластерами опитуваних наведено в таблиці 1.

Так, представники Державної адміністрації одностайно вважають (100 %), що загрози у сфері цивільного захисту мають місце в їх регіонах і прямо впливають на рівень національної безпеки держави. Тобто наявність загроз техногенного або природного характеру державного рівня існує в усіх, без виключення, регіонах України. Результати опитування опосередковано засвідчують незалежність суджень респондентів від регіонального адміністративно-територіального поділу країни.

Більша частина представників ДСНС також схильна вважати, що в регіонах існують загрози національній безпеці у сфері ЦЗ. І, навпаки, лише третина представників кластеру ОТГ відзначає наявні загрози національній безпеці держави, пов'язані із можливим виникненням НС, решта респондентів (66 %) з цим не погоджується.

На основі опитування фахівцями Центру соціальних експертиз Інституту соціології НАН України розрахована

оцінка ймовірності виникнення НС та її впливу на національну безпеку держави (табл. 2).

Якщо респондент обирає варіант "Ні", це визначає, що він оцінював ймовірність впливу НС на національну безпеку як цифрове значення "0". Якщо респондент обирає варіант "Незначна", це вказує на цифрову оцінку ймовірності впливу НС на національну безпеку як "0,33" (1/3). Варіант "Значна" означає ймовірність у "0,67" (2/3). Якщо ж респондент обирає варіант "Велика" (велика ймовірність виникнення НС), ймовірність впливу НС на національну безпеку складала "1". Зазначені результати розрахунків наведені як середнє арифметичне особистих уявлень респондентів про ймовірність впливу НС на національну безпеку України для кожного з кластерів окремо та для всіх опитаних загалом.

Таким чином, слід зазначити, що респонденти, загалом, досить низько оцінили ймовірність впливу НС на національну безпеку і лише представники Державних адміністрацій вважають, що така ймовірність дуже висока.

Неоднозначні дані мають місце при оцінці респондентами впливу на національну безпеку НС за різним характером та рівнем (табл. 3).

З метою уточнення отриманих результатів щодо думки опитаних фахівців стосовно характеру та рівня можливих НС, загроза виникнення яких існує в регіо-

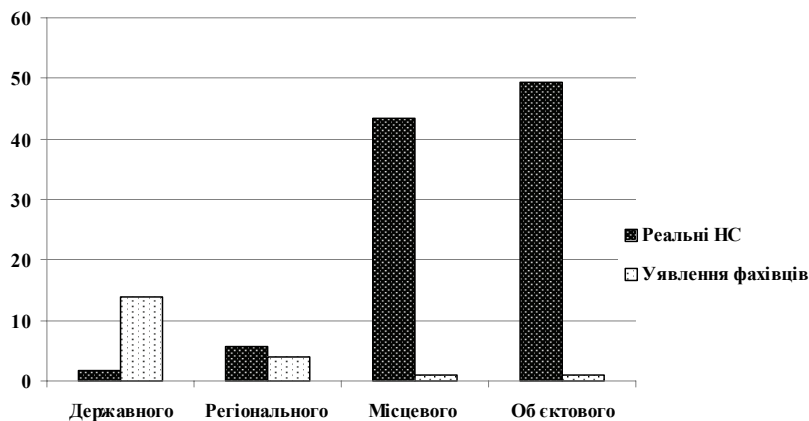

Рис. 3. Співвідношення НС за рівнем, що мали місце в державі, з уявленням опитаних про можливість їх виникнення %

нах, складено графіки співвідношення між дійсними випадками НС, які мали місце протягом останніх 5 років, та прогнозами респондентів щодо них (рис. 2, 3).

Результати такого порівняння свідчать про певну невідповідність уявлень фахівців з цивільного захисту дійсним загрозам та надзвичайним ситуаціям, які мають місце в державі [6]. Ймовірними причинами такої невідповідності може бути особиста необізнаність щодо моніторингу та прогнозування надзвичайних ситуацій і офіційних статистичних даних стану техногенної та природної безпеки в Україні. Однак більш логічним можна вважати таке судження: на відміну від статистичних даних про надзвичайні ситуації природного характеру, більшість респондентів, передусім пов'язує можливий вплив на національну безпеку саме надзвичайних ситуацій техногенного характеру державного рівня.

ВИСНОВКИ

Проведеним соціологічним опитуванням серед фахівців цивільного захисту підтверджено наявні загрози національній безпеці у сфері цивільного захисту. Водночас встановлено неоднозначність суджень щодо впливу надзвичайних ситуацій різного характеру та рівня на національну безпеку. Мають місце протилежні погляди в різних кластерах спеціалістів, які можна пояснити різним рівнем професійної підготовки та функціональної направленості опитаних. Також слід зазначити, що високу теоретичну підготовку щодо розуміння системи державного управління у сфері ЦЗ та взаємозв'язку із національною безпекою мають представники Державних адміністрацій.

Загалом, можна стверджувати, що в Україні існують вагомні підстави вважати цивільний захист важливим напрямом діяльності у сфері національної безпеки держави через можливість значного впливу надзвичайних ситуацій техногенного характеру державного рівня.

Література:

1. Закон України "Про національну безпеку України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення 04.07.2019).

2. Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення 04.07.2019).

3. Іванець Г.В. Аналіз стану техногенної, природної та соціальної небезпеки адміністративно-територіальних одиниць України на основі даних моніторингу // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. Х.: Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. Вип. 3 (48), С. 142—145 URL: file:///D:/Downloads/ZKhUPS_2016_3_1.pdf (дата звернення 04.07.2019).

4. Іванюта С.П. Загрози у сфері екологічної та техногенної безпеки та їх вплив на стан національної безпеки (моніторинг реалізації стратегії національної безпеки). Аналітична записка // База даних "Національний інститут стратегічних досліджень". URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/3346/> (дата звернення 04.07.2019).

5. Качинський А.Б., Іванюта С.П. Оцінка економічного ризику надзвичайних ситуацій в областях Захід-

ного регіону України // Регіональна економіка. Науково-практичний журнал: електронна версія журн. 2012. № 2 (64). С. 64—73. URL: http://re.gov.ua/re201202/re201202_zh.pdf (дата звернення 04.07.2019).

6. Аналітичний огляд стану техногенної та природної безпеки в Україні за 2017 рік. URL: <http://www.dsns.gov.ua/>

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "On National Security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (Accessed 04 July 2019).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), Decree of the President of Ukraine "On the Strategy of National Security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (Accessed 04 July 2019).

3. Ivanets, G.V. (2016), "Analysis of the state of man-caused, natural and social danger of administrative-territorial units of Ukraine on the basis of monitoring data", vol. 3 (48), pp. 142—145, available at: file:///D:/Downloads/ZKhUPS_2016_3_1.pdf (Accessed 04 July 2019).

4. Ivanyuta, S.P. (2017), "Threats in the field of ecological and technogenic safety and their influence on the state of national security (monitoring of the implementation of the national security strategy)", available at: <http://old2.niss.gov.ua/articles/3346/> (Accessed 04 July 2019).

5. Kachinsky, A.B. and Ivanuta, S.P. (2012), "Assessment of economic risk of emergencies in the regions of the Western region of Ukraine", available at: http://re.gov.ua/re201202/re201202_zh.pdf (Accessed 04 July 2019).

6. Analytical review of the state of man-made and natural safety in Ukraine for 2017, available at: <http://www.dsns.gov.ua/> (Accessed 05 July 2019).

Стаття надійшла до редакції 25.07.2019 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73